

0757
6, 04

ФЕДОР ЗАНЕТ

ЗАМАНАЙЭРСЫН ЕВИМ

Федор Замет

Заданная работа

Евием

Кешишев 1945 г.

(49)

ФЕДОР ЗАНЕТ

ЗАМАНАЙЭРСЫН ЕВИМ

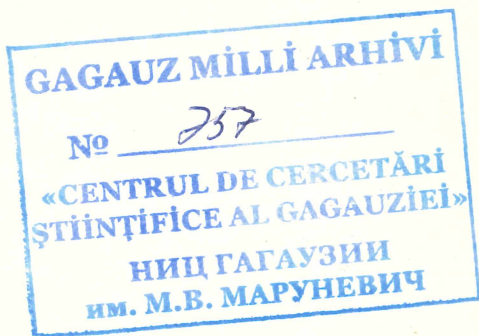

АРХИВ
СТЕПАНА КУРОГЛО

ФЕДОР ЗАНЕТ

ЗАМАНАЙЭРСЫН ЕВИМ

Кишинев

Фирма „Дельта”

Главная редакция

Молдавской Советской Энциклопедии

1989

ББК 846Л

3-27

Литературно-художественное издание

ФЕДОР ИВАНОВИЧ ЗАНЕТ

ЗДРАВСТВУЙ, МОЙ ДОМ

Сборник стихов

(на гагаузском языке)

Художник Александр Петрович Хмельницкий

Редактор Д. Танасоглу

3 4702150200

М 757 (10) - 89

Заказное издание

Фирма "Дельта"
© Главная редакция
Молд. Сов. Энциклопедии, 1989.

*Рааметли малимн анылмасы ичин
баашлээрм кийады Казайак
күйүн зааметчилеринә, ани омуз
койдулар, ки бу йаратмалар айдыннаа
чыксын дейни.*

Гелди вакыт бу сырлар
Чыксын инсан арасына!
Гелди вакыт!..
Пек зор йоллар...
Пек зор... Ама...

ОКУЙЖУЙА

Билерим, сән пек шашажан
бу лафлара, серт окуйжум,
ама өлә бу йашамам
гечти...

Бән ойунжу!–

Шашардым нижә куйумжу
бежерикли алтын дөкер,
жан дүүлмеси дебрештирер.

Да савашардым лафымы,
донаклайып, сизә вермәй:
чойу оннар етишмеди...
чойу сизә йарамады...
чойу өлә да дуумады...

1. ИНСАНА ЛАЗЫМ

ИНСАНА ЛӘЗЫМ

Инсана ләзым бир ер,
Нередә ана беклеер,
Чыкып күй кенарына
Йаш дөкер, узун, йола.
Инсана ләзым бир ер.

Инсана ләзым бир ев,
Бажа нередә түтер.
Гечтеки шафкы, сыжаа-
Коруйэрлар дуварлар.
Инсана ләзым бир ев.

Инсана ләзым гүнеш,
Еритсин йалпак атеш
Арайа гирән бузу,
Донмасын генчлик сөзү.
Инсана ләзым гүнеш.

Инсана ләзым ана,
Унутмамаа дарсымаа,
Бир раатлы йашамакта
О ихтәр, йоргун жана.
Инсана ләзым ана.

Инсана ләзым ватан,
Халкына калсын дамар,
Канында дедә сеси
Узактан евә чексин.
Инсана ләзым ватан.

ТОПРААН ЕЖЕЛИ МИ?

Кертӱӱ ми, не, гелди ӱмӱр,
Топраам, енгин кырларында?
Ким, аклында сайӱр гӱбӱр,
пек ежелиннӱн ойнамаа?

Сӱн бунжа йыл дӱнӱп-учтун,
Йылдызларын арасында.
Да шинди не, калды куршун му,
даатсан сени парча-парча?

Не караннаа мы каражӱк,
беш миллиард йыл-ежелин?
О атештӱн ким калажӱк
дири, хич билмеерим?

Халклар дӱшӱнӱн, йок вакыт,
салт лаф едип, уйку йапмаа.
Лӱзым хызлы хем бир калкып
Женгӱ каршы билӱ коймаа.

* * *

Ушаклардан айырылма,
Гежә-гүндүз полигонда
Биз үренериз корумаа
Паалы раатлыы, Ана-топраа,
Сефтә ушаан илк лафыны
Хем ватанын пак адыны.

СОРУШ

„Ким достун?“ – куша сордук,
Бир раатлы гүндә.

„Гök мави. Хем пак солук.
Канадым тўйдә”.

„Ким достун?“ – гökä сордук,
Хавезли гүндә.

„Гүн кескин. Булут дурук”.
Окудук гөктә.

„Ким достун? Сөлә, гүнеш!
Вер жувап бизә”.

„Ер–топрак. Йалпак атеш.
Раат орта ердә!”

„Ким достун, Ана–топрак?” –
Халкларын сорэр.

„Сиз паалы ушакларым,
Ким бени север.

Хер анасайдым сизә,
Коруйун бени,
Бракмайын тўфек сөзү.
Йок един женги!”

НЕЧИН?

Нечин? Нечин бу дүннә
өлә йапылы?
Аалемин жаны, үрәә
гөздән капалы?

О дикмиш бир фиданнык,
дуудурэр чөшмә.
Обүрү гежә аннык
савашэр сүрмәә.

Парадан бири кудуз,
уммэр оннардан.
Олмайжэк сана омуз
бир тежил зорда.

Сербестли, йалтык, фена,
нечин бу өлә,
серт, йалпак йа хаймана-
хепсимиз билә?

Не курбан коймаа, дейни
дийшилсин дүннә?
Миллетләр булсун ийлий,
ачсыннар үрәә?

Бән билерим, не курбан,
ләзым гетирмәә,
дийшилсин дейни инсан,
ачылсын дүннә!

Бу курбан: чок силӧхлӧр,
ани вар курма.
Хем аскер, занаат ӧлӧ,
оннардан дуума.

БАН БИЛЕРИМ!

Бән билерим,
йыллар гечежек!
Бән билерим,
ренкләр дийшежек-
ер-үзүндә!..
Касабалар, күйләр
Таа гениш
хем гержик олажэк.
Миллетләр,
чалышып, екежек
бүүк раатлык,
бу йоргун,
дүннейдә.

Девлетләр,
унудуп женклери,
бирлешип,
өрүйежек илери-
пак айдыннаа...
Бакылма тарлалар
жөмертли берекет
вережек.
Аачлыклар
караннаа каражэк.
Чичекләр саражэк
ер-топраа.
Бән билерим!!!

САНА, ХАЛКЫМ

Бир сары, кызгын чолда,
Бүүк керван гидер йолда.
Геч калмыш, бир генч, олан.
Ат үрүк. Йакын керван.

„Хей халкым! Ишит! Дургун!
Ат качэр олду кач гүн!” –
Саар калды долай чолда,
Бет ежел генч оlanda.

Ат дүштү. Йоргун гүүда
Аарээр ердä бир гөлгä.
Темирä гиби керван
Сакланды. Калды бархан.

Аач гөзлär. Гыртлак куру.
Чол кызгын, хеп кум долу,
Су, мейва, ешил фидан-
хепси оннар темредän.

Чок вакыт öлä гечти.
Тер акэр-дерä гиби.
Гүн тездä йакын батмаа,
Ону тутмээр аяаклар.

Кум үүдер гиргин олан:
„Халк узак. Гитти керван”.
Не чекмää вармыш она,
Бу йабан, динсиз чолда?

Генч олан гиби-халкым,
Чок зеелик, кахыр чектин.
Жаба дийл гийим кара-
Анамда-бир йортуда.

СЕРБЕСТЛИЛЕРӘ

Шипканын геройларына

Желлат душман фена, динсиз,
Зеетә сокту инсан, жансыз.
Курду паалы курбан, зорба,
Ажы кахыр, кысмет кара.

Кары, ушак, ана сеси.
Кара булут гөкә гелди.
Зеетлик чекмәә–ежел пек зор.
Йакэр! Йакэр жаны бу кор!

Тутуш кордан бир бүүк атеш.
Вақыт гелди–душман шаш-беш.
Раатлык битти она ердә.
Потрә дүвер, өтер даарә!

...Хич бир лекә мави гөктә.
Кылыч айна гиби гүндә.
Сербест ичин калкты халклар.
Женгә! Женгә ийитли ооллар!

„Бу женк–Сербест, йа да өлүм.
Есир олмаа? Хич бир дә гүн!
Дүүштә кысмет, бендән емин”!–
Верди миллет өлә изин.

Чиркин дүүшмак дүннә гөрдү
Инсан кыйды куршун, сүнгү.

АРХИВ
СТЕПАНА КУРОГЛО

GAGAUZ MİLLİ ARHİVİ

№

757

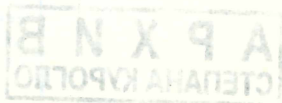
17
CENTRUL DE CERCETĂRI
ȘTIINȚIFICE AL GAGAUZIEI»

НИЦ ГАГАУЗИИ
ИМ. М.В. МАРУНЕВИЧ

Кандан-чамур кара топрак.
Ўстўн! Ўстўн чыктын, сән, халк!

Өлә паалы Сербест дўштў.
Ўўсўз ушак дўннә долду.
Сийрек солу ана булду.
Сийрек кызлар гелин олду.

... Сербест татлы! Сән бил душман.
Она буламайжан капан.
Синжир хем букаа йок куша.
Дивеч! Дивеч Сербест йаша!

ОЛУН ЙАЛПАК

Йалпак олмаа утанмайыңыз!
Йалпак олмаа утанмайыңыз!
Ачан кавга аранызда
баскы гиби басэр жана,
Йалпак олмаа утанмайыңыз!

Йалпак олмаа утанмайыңыз,
Ачан гежә, сизә дейни,
Дийшер гүннәрлән ерини,
Йалпак олмаа утанмайыңыз!

Йалпак олмаа утанмайыңыз,
Ачан ежел бир заманда,
Башлээр сизиннән ойнамаа,
Йалпак олмаа утанмайыңыз!

Йалпак олмаа утанмайыңыз,
Ачан бирдән тунук үфкә,
Гөзлеринә герер пердә,
Йалпак олмаа утанмайыңыз!

Йалпак олмаа утанмайыңыз!
Йалпак олмаа утанмайыңыз:
Гүчлү айда!

Ажы гүндә!

Дарсык саатта!

Бет минутта!

Йалпак олмаа утанмайыңыз!

ЕКМЕК ИЧИН СӨЗ

–Сөлә ма маму,
не ишчин,
ислээрсин бу таазя екмая?
Да сора, нижа бир ушаа,
сарэрсин безлян сан ону?
–Тарласына гитсин оолум.
–Е нашей о?

–Ушаам беним,
хербир ишин
кенди ууру хем вакиды.
Илкйазын тер–тузлу дады–
тенейлян екилер еря,
пейдалансын дейни корпя
екин тени.

Курак са сора,–
бир тыйнак
тутэрлар тарлайа йакын.
Теня, бир туч гиби, четин
олсун орак вакидында,
ачан чифтчи шен сесиндян
отер харман.

–Аннээрим бан,
ки букадар
ишлярлян битмеер омюрю
аар тененин?–Соруш доуру.
Дерменнердя оз пак уну

Йапэрлар кайалар ону-
дуума ердән.

Сарэрым безлән
бу екмәә
бән, йыслайып, каба олсун.
Инсаннара-үүсек сомун,
ачык умут хер гүн версин.
Дуйгулары геврәмесин
чок варлыктан.

ЕВЛӀР

Ачан йыкӀрлар евелки еви,
ени йапы дӱзмӀӀ дейни,
санжы ськӀр мы ўреени?
ӖлӀ бир ев ески
бӱӱтмӱш сенин да дедени,
каавиледип темелини.

Ачан йапӀрлар бир ени еви,
ко бир дувар калсын ески,
да сеслесин о, дааважы гиби,
бӱӱнкӱ ӓмӱр дӱӱлмесини.

Ачан йыкӀрлар евелки еви,
ени йапы дӱзмӀӀ дейни,
санжы ськӀр мы ўреени..?

ЗАМАНАЙЭРСЫН, ЕВИМ!

Заманайэрсын, евим!
Тә, гезә-гезә гелдим
бу йоргун капуларна.
Дурма күсүлү бана!

Алчалмыш үүсек сачаан.
Безбелли, йыллар ачан
үк гиби басты сана,
йокту ким койсун арка.

Чатламыш топрак фырын.
Өмүрсүз ихтәр салкым.
Дут аажы салт ешерер...
Е кимә о дут верер?

Хепсимиз даран-перан-
Йанында, анам-бобам,
Йок жан-жун аулунда...
Кыпымнар салт аклымда...

Диз чөкерим капуна,
Дарсыдын мы оолуна?
Аннадым, бурда ерим!
Чевирмә бени геери...

ДАМ

Дөрт көшели гөзләрлән,
сачак алтындан,
дам
бакәр шишеләрлән
сансын инсан.

О дам йанында,
казыклан,
синжир какылы ерә,
сансын көпеклән
сербест капалы билә.

Бакээрým көпään
гөзлериннән
бу айдыннык дүннейә.
Нечин инсан синжирлән
тутәрсын бени ердә?

АФ ЕТ

Ихтәр анам, бени аф ет,
ани сийрек
йашамакта,
йалпак олдум. Хабер ий, бет
верәмедим
хеп узактан.

Ани каарлар-кахыр изи
конду көмүр
сачларына.
Гечән йыллар-дерин чизи
серпти йалпак
еллеринә.

Ани калдын евдә йалныз
о дөрт дувар арасында.
Ани чаннар гиби, сессиз,
өтер солук
ичерлердә.

Ани хастайкан хош лафым
етишмеди
вакыдында.
Ани донаркан бир йалын
йакамадым
бош котлонда.

Йылдан-йыла пек зор булмаа
ара хызлы

Йашамакта.
Бракып иши, гидип сормаа
ики-үч лаф
бир авшамда.

Гөрмәә нижә шылээр кысмет
сенин дарсык
гөзлериндә...
Ихтәр анам, бени аф ет
санжы копәр
жан еримдән.

АНА ГӨЗЛЕРИ

Бән гечирерим аклымдан:
Не иш йаптым бу дүннейдә?
Да нижа оннары анам,
кантарлайып, койдун паайа?

Хем савашэрым окумаа
жувап сенин гөзлериндә:
„Не ий ишим, не бет ишим
дивеч калды ер үзүндә?“

Мутлуйса ишлерим беним
кысметлән-гөзлерин шылээр.
Инсаннара хеләл йардым
баашлайым дейни-емир верер.

Зарар йапарсам ансыздан,
батаклайып нүфүзүмү,
гүчлү бакыш-бир таказа-
йакэр йалыннан үзүмү.

Аар ишлерми о көтүлер
дүрүк бакышлан бакарак.
Ачан бени сыклет алэр
олэр гөзләр осаат йалпак.

Гежә уйку бракээр артык,
ачан гирер ичеримә,
ики йылдыз гиби, дарсык
бакыш пек ирактан гелмә:

„Сийрек хабер йоллээрсин сән,
Пек дарсыйэрым. Йок раадым”.
Тя о заман утанмактан
буламээр ер беним жаным...

Исля гидяр ся ишлерим,
уурум уйарса гүннән гүн,
бени кутларса достларым,
шефкли йанэр гок-гөзлерин.

О гөзлерин-жан айнасы.
Оннар, анам, бана шараат.
Темиз акарса өмүрүм,
бакэр о гөзлерин дя раат.

КАРЫМА

Не сакламаа? Кимәр керә
Инанамадын сән ишими.
Бош лафлардан-тунук дерә
Хызлы йударды сесини.

Ама булардын тез кувет
О дерейи адымнамаа.
Сесин есәәрди: „Сән аф ет!..”
Башлардын генә инанмаа:

Ани темиз вакыт геләр,
Да йыкылар коф фиданнар,
Йолу верип филизлерә,
Гөкү ачып йылдызлара.

НАСААТЛАР

Бүүдүм, нижә чойу бүүйер:
топраклан бир, халкымнан бир.
Тер кабардарды гөлмееми,
ерин казаркан тенини.

Нижә суйу топлээр топрак,
өлә топлардым бән насаат,
олсун дейни бана дайак,
өмүрүмдә, зор вақытта.

Анам сөләрди: „Сан сәкын
йаланжыдан хем хырсыздан.
Ко Жаныны корку сыксын,
йолу гечтийнән бет инсан.

Ама оолум, оннар гүбүр,
койдуйнан кантара хасетлән,
Тут аклында: ерә өлүм
о хасетләр екер хер гүн”.

Салт бир сыра бу насааттан,
йаптым адым бир тарафа...
Да осаат аннадым, анам,
не аар олду йоргун кафам.

* * *

В. Михалчану

Пек сийрек бир хабер
Йолладың сән бана,
Беки йокту тефтер?
Йа вакыт чок йазмаа?
Беки йокту бир ер
Жанында достуна?
Не хызлы, кафадар,
Дийшилер вакытлар!

Дарсыйэрым, достум!
Жанымда йок раатлык.
Хем етишмеер солуум.
Унуттун му артык?
Хаберин ий йудум.
Ама о да кысык.
Ажаба не кабаат
вар бендә? Сән аннат.

ЕСКИ ДОСТУМ

Аар вакытта, ачан умут
йакынды шансора бракмаа
бени хептән,
Ачан,
пеетлеримә зор йол булуп,
бән чыкарардым тефтерә,
жандан гелмә ий лаф...
Сән уурадын бана,
ески достум.

Гөзлеримә бакып йалпак
хич сормадын йарым да лаф
о ажылар ичин...
Ани
зеетләрди хер гүн үреми,
ай раатлымы бозуп беним,
өмүрүмү ажы пелин
ер үзүндә йапып-
гүлүмсейип.

Салт аннадын ежелими
омузума тез елини
еникуну койдун...
Па алы достум...

ГЕНЧЛЕРА

Дува едерим йылларда:
Ко кысметли олсун пазар,
Ани севда азар-азар
хеп дамнатты уйгун топраа.

Дува едерим йылларда:
Ко ий ежел сизи анар,
Ани йакамасын назар
көрпә дуйгу филизлерни.

Дува едерим йылларда:
Ко темизли аксын о сөз,
Ани йапты сизи бир өз
ачык өмүр фиданында.

КОЙ АДЫМЫ!

Кой адымы беним „Гүнеш”,
Сабаайлән аклына гелейим.
Дан ериндән сефтә атеш
Суратыны сенин севейм.

Кой адымы беним „Лүзгәр”,
Уўленниктә сана гелейим.
Ачан гүндән кызэр ерләр,
Серин солук йаваш есейим.

Кой адымы беним „Йылдыз”,
Авшамнейин софрана гелейим.
Ачан калэрсын сән йалныз,
Дерин уйку гежә верейим.

Кой адымы беним „Гөзәл”,
Илкйазлан жанына гирейим.
Ачан ачэрлар ал гүлләр,
Бинин арасындан сени сечейим.

* * *

Хавезли ежеллери-
Бирери топларым...
Севдалы гежелери-
Бән дансыз бракарым...

* * *

Сенин бакышын-
гүлдән есинти.
Кыврак гүр-кашын-
гайтан шириди.

ХАВА

Хава, сансын бүүжү,
дуйарды не гүчлү
жаным бу аар саатта-
калдым йалнызлыкта.

Биләрди, не санжы
ийер бени: а жы.
Нейә вар кахырым-
брактыйды гүл-йәрим.

О беним ий достум!
Ерә булут-куршун
тез каплама серди-
хер бир йолу кести.

О дөндүрдү геери
паалы о гелини...
Салт билмәрди хава-
дирилмеер тез севда...

ТОЛУ

Баксана, не хызлы хава
ер үзүндан дөнүп-дийшер.
Тә гүн сыжакты, тә топраа,
куршун гиби толу дүүйер.

Айырмээр не көрпә филиз,
не көк, не йымышак далы.
Ешил өмүр фалээр елсиз,
о, сансын аар дермен ташы.

Тә офлайып, нижә инсан,
инжә фидан дүштү ерә.
Канээр титси бир йыжыран-
онун чатлак гүдесиндә.

Калбур гиби делим-дешик,
олду баалар йапраклары.
Не пек чиркин текир дөшек
Өрттү кара тарлалары?

О дөшектә: ешил тенә
биәз толуйлан карышык.
Сансын аскер чиркин дүүштә
душман арасында артык.

ИЛКҖАЗ

Сефаа гелдин, илкҖаз, ерә
каарлы, чийдем чичеклериннән.
Бүүлериндән, донук дерә,
топарланды мурүрүнә
карыштырып бузу суларлан.

Сел былдыркы йапраклары
хелал чалышлан күрүйер.
Йуфка чимен бойалары,
сансын дениз далгалары,
алай-алай топраа чөкер.

Тә, нәндан са пейдаланды
сефтә булут- үклү йаамурлан.
Кескин бир чымчырык чакты,
гүн сакланды, гөк гүрледи,
орта долду фасыл кокуйлан.

ГҮЗ

Алтын шафкы
бу далларда
ойнээр,
ойнээр
седеф гиби.
Тозак думан
узаклыкта-
Бүүнку чийин
өмүр изи..

Салт сийректä,
ешил, йапрак
бу лефтлерä-
үүсүз ушак-
фит шылайып
йок олунэр,
гүнеш гиби
тез сакланэр.

2. ЕЖЕЛ АДЫМНАРЫ

МАЛИ

Мали, мали,
Ихтәр малим,
Каар сауарды дышарда.
Еникуну түркү чалардын...
Йыллар учарды өнүмдә.

Рөкедә сүмек йапаа,
Ии быкамазды дөнмәә.
Аннадардын нижә аскерләр
Инсаны хайдарды есирләә.

Кымылдарды гөлгеләр
Таванын киришиндә,
Хеп гечәрди деделәр,
Өмүрлү бу ичердән.

Сефтә халк масаллары
Ишиттим, мали, сендән.
Гечтеки кыпымнары
Копарэр аклым ердән.

Евелки адетлери
Сыралардын йаваштан.
Олса нижә оннары
Ушаама верейим хептән.

Бүүдүм, мали-ма, бүүдүм,
Мемлекет дүннә гөрдүм.
Ама кыш, гүчлү түркүн,
Аклымда хеп бүүннән-бүүн.

БАКЫР

*Бакыр... Биннән йыл заамет
еттин миллетләрдә.
Не тугэрсин аклында?*

Ипрак күфлү, ески бакыр,
Дедә заманындан калма.
Сөлә, сөлә не ий хатыр
Бракты женкләр ер үзүндә?

Билерсин сән: нижә зихир,
Бичәрди силәхләр инсан.
Дууамайжәйды бу асир,
Хер пихтиләнмейди о кан.

Чиркин боран гиби кахыр
Екәрди о кинни топлар.
Кими хептән бракты акыл,
Ачан атом йакты топраа?

Сөлә, сөлә сөзү акыт
Кимә ләзым нейтрон хем СОИ?
Таа некадар гечсин вакыт,
Дүннә гөрсүн дейни ий той.

Дилсиз-бекчи, ески бакыр!
Бин йыл дурдун. Таа бин дурасын!
Салт аклында калсын хайыр.
Хич дүшүндә дә женк гормәсин!

КЫЙМЫК

Бакыр кыймык аужумда
варак гиби инжә, илин.
Не копардын сән аклымдан?
Не өз геери дикәмедйн?

Не заманнар, сефтә сениннән
каршы гелди узак дедәм?
Бежим ачан алды елиннән,
таш еринә сени ердән?

Бежим ачан о, истемәз,
бир атешләә койду сени,
да шаш калды, ачан темиз
бир су гиби акты тенин?

Бежим сефтә йолларыңыз,
чапраз олду бир куракта?
Ачан суйу булмаа дейни,
ләзымды бүүк тертип она?

АФГАНИСТАН

Генч ооллары ватан йоллады
Афганистан топраана.
Силӕхлӕн билӕ, изин о верди:
Раатлыы, сербестлии корумаа.

Та биз орада. Не биз гӧрдӱк?
Аман аллахым, аман.
Адыннан сенин, кенди халкыны
Доорӕр душманнар, аман.

Кыйамӕэрлар не ушаклары,
Не дӕ ихтӕр инсаны.
Адыннан сенин клиселерни
Йакӕрлар оннар, аман.

Не варды биздӕ-ӱсӱзлерӕ,
Вердик ватаным, вердик.
Битки сомуну-бу ӱзерӕ,
Оннарлан билӕ пайеттик.

Битӕрди куршун, битӕрди сужаз,
Йанарды долай ташлар.
Душман кеезиндӕн, калардык биз аз...
Прост един бизи аналар...

Ама калкып, ташлар алтындан,
Генӕ гиттик илери.
Атешлӕн бетва карыштырып
Вердик душмана борчлары.

МЕМЛЕКЕТ

Мемлекет кач дийштирдин,
Бу ердә, дедәм беним?
Некадар кахыр чектин,
Салт билер йоргун тенин.

Не миллет бөлә ежел
Гечирди бу дүннейдә?
Ушакларына темел-
Ий бракты ер үзүндә?

Кач сыра сабур, умут
Йакынды бракмаа сени?
Кач сыра кара булут
Кан-дамна ерә серпти?

Кач сыра айаз, кытлык
Хашлады тарлаларны?
Кач сыра бозук раатлык
Калдырды оолларыны?

Ама сән, дедәм беним,
Гүн-гүндән филиз вердин.
Корудун дамар-көкү-
Буҗакта халкым бүүдү.

ААЧЛЫК

Йаамур йайарды нердә сә,
Салт дийл Буҗаамызда.
Топрак олмушту кырмыса,
Битмишти су пунарларда.

„Тоум ичин калды тенә.
Онҗазда аз, аф ет.
Ушаам, истәмә сән имәә
Инан, хич йокту берекет”.—

Ана дүүлер бир куш гиби.
Недән бу таказа?
Ушак ишитмеер: „Вер имәә...
Имәә вер маму... Вер имәә...”

Битти тенә, битти тозак,
Битти кабук фиданнарда.
Аман, чиркин бу иш курак,
Сүндү жаннар доз-долайда.

Ким сөлейжек: кач инсаны
Башка хич гөрмеди тарла?
Кач ушаҗыйн аннасыны
Өпәмеди йалпак ана?

Аала җаным, аала...

ДОСТУМА

Сызлээр жаным.
Капум ачык.
Достум, достум
Ўрәм йанык.

Акты гөзүм
Бака-бака.
Мутлу үзүн
Хеп узакта.

Титси кыран
Фалэр бени.
Боран сарды
Херерсини...

Салт излерин
Нышан калды.
Беклемектән
сачым арды.

СОРУШУМ

Генә нашей са учэр:
О йаамур му, о са каар мы?
Булутлар гөктә кайэр
Сайки бүүн гүнеш дуар мы?

Беклейип-өмүр гечер.
Умудум үрек сән йакма.
Йалнызлык баш аардырэр.
Севдаһа өлә узак мы?

Сорушум сән, сорушум
Уйкуйу нердә гүдерсин?
Сорушум-сансын куршун
Дувайа баскы койэрсин.

РЕСИМЖИЛАН БУЛУШМАМ

Сенин елин,
дост Савастин,
ики чизийлән
бир ресим
йапәр илин.
Сенин сөзүн-
олмуш үзүм,
татлы шербет,
онда йок бет.
Ресимнерин:
ачык бир йол
миллетимин
темелинә...

Тә Митираш!!! О Пытыраш,
бизә йолдан селәм верер,
Шалвир калкмыш онда бир каш,
о девлердә атлы гезер.

Баллададан халк масалы
есер, есер бизә, кардаш,
Тудоркилән Стуйан йаваш
бизә верер еллерини.

О Мари Кыз, гөзәл Оглан-
ееелликтән бизә гелән...
Башка ресим-бүүнкү гүннәр,
йаратмана өрүлдүләр...

Өнүмүздә: ресим, ресим,
бу гүч историян сенин,

беним паалы халкым... Аслы,
бу ресимнәр дә хеп йаслы...

Сефта бөлә ий йаратмак,
гөрдү инсан, гөрдү Бужак.
Хем анылмыш олду, метин,
бу Савастин, бу Савастин...

ЧИЗИЛАР

Чойу йазды
хем сөледи,
ани дүннә пек алажа...
Нейә гелер бу ажаба?
Санардым боз,
ешил, мави.
Санардым о
түрлү ренкли.
Оса дүннә
ики чизи...
Ики чизи. Е дийл ми аз?
Бири кара. Бири биәз.

Өмүр учарды
тез илин.
Билмәрдим бән
не о пелин.
Билмәрдим бән
не о ажы.
Билмәрдим бән
не о санжы...

Бана дейәрдиләр: „Севин!
Бу йашаман сенин-ресим!
Ачык бенизлән йазылы,
кара ренкин хич йок ады”.

Чок йыл бу сөз аслы
бана кысмет верди.
Ама кыпым йаслы
ежелими кести...

Тә о заман бән аннадым,
ани дүннә ики чизи:
бири кара-ежел ады,
бири бияз-өмүр изи...

ИНАНМЭЭРЫМ

Сән йаратманнан калдырдын
үүсекликләя халкымызы.
Арамызда сенин адын
гүнеш гиби айдын калды.

Музей йапмаа дейни вакыт
коймардын сән хич есаба.
Гезәрдин бир чувал алып,
Гежә-гүндүз, күйдән-күйя.

Темиз өрнек бу йашаман,
арттан гелән поэтлара...
Ама кахыр, аман, аман,
калды бүтүн миллетимә.

Бизә сорайдын сән илктән
кимә ләзымды бу курбан?
Сыртын олду кара катран,
не сән йаптын КАРА ЧОБАН?

... Öлдү, öлдү, бән ишидерим.
Аслы мы бу? Хер тарафтан:
„Сүндү. Гитти. Бизи бракты...
Бракты поэт КАРА ЧОБАН”.

Инанмээрым! Бу дийл аслы!
... Ама гезер миллет йаслы.
Хем... тә ики... тазә мезар...
ики йара ердә, оннар...

Хич сүнмейжек о ий атеш
ани ишиннән сән йактын.
Шанлы хем анылмыш пеетчи,
сени аалээр гагоузлар...

* * *

Баашлэрым пеетими гөкә
О иш ичин, ани
Айыртмады бизи,
Илиннетти йыллармызы,
О саа олсун!

Аттыйнан бакышы геери,
Санэрыз, өрүдүк биз илери
гөк алтында.
Аннэрыз-хеп биз орада
Артык
Калдык ушаклыкта.

СОНЕТ

Ачан гечәрдик барабар,
Дүннә долларды куш сеси.
Бана геләрди йок кенар
О севдайа... Ама бизи,
Артык ежел бекләрди аар.
Титси елиннән о чизди
Бир йол: узун, улу хем дар.
Жанымыздан нижә кеси
О йол гечти: бракып гүчлү,
Долаштырып хич йок ужү,
Бизим майыл севдамызы...

... Учту йыллар. Салт аклымда
Узун о йол. Хем кыismetсиз
Ики гөлгә, йол бойунда.

АЙАЗ

Тантелили ресим
пенчеренә герили.
Ону айаз йапты
шанлы ресимжи гиби.

О пенчередә, сеттә,
йуфка бир мум йалыны...
хем шишедә гөлгә-
симанын нышаны.

Гелер... кайбелди илкийаз.
Нечин сә йок кушлар...?
Каавилешер айаз,
койулашээр ренкләр...

САУРГУН

Саургун, саургун,
Севдамы сән беним саурдун.
Ансыздан дондурдун
О кескин дуйгуму.
Не йаптын?
Не йаптын, айазлы саургун?

Саургун, саургун,
Йолуму сән беним саурдун.
О евә, не ердә
Хеп йәрим бекледи.
Не йаптын?
Не йаптын, каранлык саургун?

Саургун, саургун,
Жанымы сән беним саурдун.
Салт калды умудум
Хем раатсыз бир уйкум.
Не йаптын?
Не йаптын, жанабет саургун?

Саургун, саургун,
Бу авшам сән хептән бозулдун.
Йабанжы олана,
Севдийми ададын.
Не йаптын?
Не йаптын, сән титси саургун?

Саургун, саургун,
Нечин дийлсин уйгун?
Саургун, саургун,
Бир түрлү сән дургун.

Сән дургун,
Саургун.

күсү

Тә дурэрсин...
Гөк гөзлериндән
ики өз гиби
гүчлү йашлар
хеп сызэрлар.
Сансын бу ердә
йок недән башка
долсун гөлләр.

Дуймээрим бән
жанымда кабаат,
ама
кабаатлыйым безбелли.
Нечин сә
буламээрим хош лаф,
запайа койсун о
өзлери.

Не йапайым,
олайым дейни тыйнак
темизли
йакар йашларына?
Йалварээрим:
бир умут сән брак
хашланмыш
беним дуйгуларма.

ГЕЖА

Өмүр гечти о замандан,
Нижа сениннән булуштум:
Хеп титирерим лафындан,
Бакышындан битер солуум.

Гежа-гүндүз салт өнүмдә,
Масал гиби о кыпымнар,
Ани пек чок йыллар геери
Ежел бизә курбан верди.

Артык бүүйер ушакларым.
Ичеримдә топлу варлыым.
Ама гежа хич йок уйкум,—
Сайки нейә вар умудум?

ЙАЗЫЛАРЫН

Гүчлү тутушту бу паалы йапраклар,
Йазыларын сансын тез йок олду.
Садә күл хем түтүн-акыл букадар,
Фит калды хашланмыш жанымда.

Не олэр бу ешил дүннейдә?
Ий жувап буна ким вережек?
Тә йалпакты гүлләр долайда.
Тә даннар севдама дийл герчек.

Не олду? Вер жувап бана тез.
Хаберин хем жанын узакта.
Йок селәм... Садә уфажык тоз,
лүзгерләр гетирер соактан...

ПОЭТЛАРА

Бир аноним поэта

Ўүсек лафларлан йазылы
түрлү хем чок пеетләр.
Халкым буламээр уҗуну-
дийшти ми не дилләр?

Пек долашык йазыларныз,
Пеетчи достлар.
Кимә ләзым чалышманыз?
Сессиз оннар!

Колай дүзмәә лафтан сыра,
Ачан өдек-куруш.
Учамәйжэк, бана калса,
кырык канатлан куш?

Ко пеетлермиз аксын темиз
бир су гиби.
Хем оннара миллетимиз
десин: „Дири!”

Дири нижә дири ТОПРААМ
раатлы гүндә.
Дири нижә дири АНА
дивеч ердә.

Ана, ани верди бир дил
пеетлеримә.
Паалы бир дил, ани инер
көклеримә.

АНА ДИЛИМ

Көклерим—Ана дилим,
Йашамак бана вердин.
Кахырда жана йардым,
Ана дилимдә емин.

Халкымы ердә тутәрсин.
Йаратмаа ихлам верерсин.
Сән севдамсын, сән ажым
Дедедән калан дилим.

Гүл гиби өз—лафларын:
Хем кыврак, хем гөзелим.
Йакышәрлар жүмлейя.
Йарашәрлар дүнейя.

Жанабин—темиз чөшмә.
Сән дирексин өмүрә.
Сән санжым, Ана дилим
Топрак үзүндә ерин.

3. БУЖАК ЭТЮДЛАРЫ

БУЖААМ

Не енгинсин, Бужаам, –
евелки мемлекет.
Алажа шу топраан,
курактан берекет.

Бир пайын –ешиллик.
Обүрү сә чоллук.
Сансын йок хич дирлик?
Сансын дийл о солук?

Зорду пек халкыма
калдырмаа кырлары,
кытлыкта суламаа
өмүрсүз тенини.

Диз чөкүп хеп саймаа
сыртында кач чатлак,
йашларыннан бүүтмää
терекä хем башак...

КОНГАЗ

Ташээр зенгин берекеттән
Сенин гениш мераларын.
Өтөр ушак сеслериндән
Уз саз гиби сокакларын.

Евелдән—чок вармыш каз
Долайларында, Конгаз.
Онуштан, узак дедәм
Адыны булмуш бирдән.

Шинди сән өлә бүүдүн,
Дүннейин бир бүүк күйү.
Ани вар ки умудум
Касаба оласын бүүн.

* * *

Өнүмдä
сансын аужумда,
дурэр күйлär.
Лелек гиби өртүлär,
еникуну кондулар
ешил йувалара.

ПУНАР

Кызгын гүнеш йакарды бу топраа,
Хич бир гөлгә да йокту Түркмендә,
Гидәрдик биз,
гидәрдик биз.

Сусуз йанарды ичимиз,
Гидәрдик биз.

Те шансора битти йоллар.
Долайларда хич йок пунар.
Ий су да йок,
ий су да йок.

Салт тоз хем чөкелек пек чок,
Ий су да йок

Тә бир пунар пейдаланды—
Умут бизи хызландырды.
Тез етиштик. Е нашей бу?
Пынар гүбүрлән фит долу.

Ташлар даанык.
Йок чыкырык.
Казан кырык.
Долай кытлык.

Кимин ели калкты буна,
кырмаа өмүр темелини?
Сусуз йакмаа инсан кырда,
Хем фаламаа халк ишини?

ЕСКИ ЧӨШМӘ

Сүүт фиданын алтында
акынты сеси.
Күчүктән хеп аклымда
өлә бир ресим.

Кач сусуз бир куракта
о канаат етти?
Отлара хем аачлара
гүр өмүр верди.

Кардашымнан уурадык
ески чөшмейя.
Бурада вакыт артык
диймиш ерлеря...

Садя үч камбур сүүт аач-
сус дурэр бекчи.
Хем ихтяр, йоргун сыртмач
аклымы сечти...

ШЕН ОЙНЭЭР ГАГОУЗЛАР!

Тарафым–алтын башак!
Берекет зенгин, йа бак!
Ону бүүттү инсаннар–
Шеремет гагоузлар!

Өтер, өтер каваллар–
Шен ойнээр гагоузлар!
Сарсыланэр йапылар–
Бу ойнээр гагоузлар!

Бурада айол кызлар–
Карагөз каранфилләр!
Ачык жанны, үрекли
Бакышлары гүнешли!

Өтер, өтер каваллар–
Шен ойнээр гагоузлар!
Шенниктән ташэр дүүннәр–
Бу ойнээр гагоузлар!

Манжалар татлы, сыжак–
Утанма, буйур конак!
Кывырмалар фырындан!
Кавырмалыр атештән!

Ташэр, ташэр филжаннар–
Шен ойнээр гагоузлар.
Бей, буйурун ий достлар!
Конаклээр гагоузлар!

АДЕТЛАР

Дүнүржүлүк

Илкйазын долай-килим
уйанэр, Топраам тенин.
Мейданда кавал сеси,
Генчлерә вакыт-сечи.

Бакышмак. Йалпак бакмак.
Кызлара гөзчәз кырмак.
Пергеләр дөнер йаваш,
Дүнүржү, салт сән аннаш!

Пазара каршы, гежә,
салт Саман Йолу гөктә
башлады пейдаланмаа,
дүнүржү йавклу дакмаа,
күлафы алып елә,
уурады кыз евинә.

Илкин машайлан коору
карыштырды о мутлу.
„Нижә йалызлы йалын,
ко өлә олсун лафым”, –
кенди-кендинә деди.
Сора ичери гирди.

„Безбелли инсан кырнак!
Жамалда хич йок чатлак.
Первазлар уз чекили–
Гелинин ий еллери!
Салт уйсун уурум саафи”!–
букадар емин етти.

Дүнүржү селәм верди.
Узактан лафы ести:
„Тә, филан достум беним
йоллады селәм енгин.
Вар зору пек йардымдан,
Йок му колай междән?”

„Межижи вар калайымыз
йолайылым. Салт йапыныз
бир фистан, олсун дийшмәә,
межи ишиндә гиймәә.
Алын тә буну өрнек...
Йапалым бир сөз-дернек...

Сөз

Кабул еттийнән ий хабер,
„каниска”, нышан чембер,
хазырлады сенселә,
аннашан гүнә-сөзә.

О гүнү: ешли, билә,
сенселеләр дөн-дөнә,
гежә йарысы йакын
йолландылар биртакым.

Токада ура-ура,
шылады шафк капуда.
Пейдаланды ев сааби,
ичери теклиф етти...
Соакта олан йалныз,
Ичердә сә йәр-йылдыз...

Шакадан лафы-сөзү
дүнүржү йаваш чөздү:
„Ий хабер геченнердә
гетирдим бу ичердән...”

„Кәр өлә! Доуру бу лаф!” –
ев сааби олду итраф.

Аражы: „Хелал! Ислә!
Аннашалым не харчлаа
койалым пешин пара,
калмасын кавга ара.”
„Йапыныз: боба хақы,
хем ана-топу, чыкы.

Гелинә: бариз, чизмә,
жаныкер, алтын күпә,
седефтән блезик, бонжук,
гүмүштән колан, үзүк,
плат, махмуди хем дә лефт...”
„Е-е-е, сувату, сән аф ет!

Нәнда шинди лефт, гүмүш?
Хепси оннар олду дүш.
Та биркач песмет ий плат,
булажэз!” – кары имдат
кожасына тез гелди...
Да, чийзә лафы дийшти...

Тә ики тараф мутлу
башарды сөзү кутлу.
Ел верип, өпүштүләр...
Сора кыза сордулар:
„Кайылсын мы?” „Бән кайылым...” –
жувапы сессиз майыл.

Кыврак пешкирләр чапраз,
сенселә айырылмаз.
Бу уура шенник хем сес,
таманнанды ий бу сөз.
Донаклы кыз кысметли-
истедийнә верили!

БУЖАК КЫШЫ

Дурду дерä,
Сулар ени гийим .
Гийди бирдән.
Енгин ерä,
Айаз фасыл килим
Герди кырчтан.

Калды кавыл
Хептән йуфка дирек .
Гечән йыла.
Чыплак чакыл-
Бияз чолда боз ренк-
Ачыкларда.

МААНҖ ГИБИ

Шу деренин узуну,
Инсәм-кырсам бузуну.
Илкйаз тез геләмесә,
Йәр бузу гөрәбилсә.

Шу севдамын йолуну,
Булсам-гөрсәм бойуну.
Даалар шумаа кармаса,
Умут бендән качмаса.

Шу йалызлы дуйгуму,
Йәрим алса уйгуну.
Йыллар кыт олмаса,
Севда-кысмет өлмесә.

ДААЙЫМ

Йоргун даайым,
күчүклүүмдә
сыкча севәрдим
гөлгенә
конак олмаа.

Кызгын үүлен
заманында,
Ийлип серин
суларына,
икрам булмаа.

Олуп канаат
конаклыына,
йаваш хем раат
уйукламаа
аач алтында.

ЕСКИ МЕЗАРЛЫК

Хер керä күйүмдä
илк йолум мезарлаа.
Тä ставроз онүмдä,
о битки „евлердä”.

Евелки мезарлык,
кимä сән раатлык
вердин йылларда?
Шиндән сора артык,
карышты асирләр,
евелки мезарлар...

Шинди башардык окумаа поэтын Занет Тодурун ыратмаларыны. Далгалы гездик онун таазă фикирлериннән бизим гагоуз евлериндә, гирдик ичери о тарафлардан, нередән чооймузун хаберимиз да йокту гирмәә хем беки хербиримизин аклына да гелмәзди орадан гирмәә... Ама поэзия деерләр аллахтанмыш да гездиримиш гөклердә йылдызларда, ораларда нерейи етишежек космонавтлар беким үч бининжи йылдан сора—поэзия артык орада, ама садә ачан диил дүзмә, ама хализ гелер үректән, жандан... Тодур хализ поэзияйлән кафадар. Олур дейим таа чок—о кулакларынадан далды поэзия денизлеринә—океаннарына, санэрым, ани бу олажэк онун „дерди“ чок вакытлара „тафталар башына урунжа...“

Ама дөнелим гери, нередә онун пиетлеринин көкклери. Дуумасы Конгаз күйсүндә, 1958-жи йылда. Беним гөзүмүн онундә топу коуларды клисенин мейданнарында, анасынын ортанжа оулуйду хем баш йардымжысы, малисинин да ен севгили унукасы. Орадан саллангачтан, малисинин дизиндән, нередә гөрдүм ону емеженкана отуруркан, гелер Тодурун гөзәл, дерин, шыралы гагоуз дили, ангысына о деер: „темиз чөшмә, дирек өмүрә, жана йардым“, „севдам, санжым“. Бу эпитетләр йок насыл гелсинәр суук үректән...

Тодурун хашлак үрәә докунэр бүүнкү йашаманын ен тежил темаларына „Екмек ичин сөз“ сора „Евләр“ оннарын те о бир ески дувары, ани бракмээр унудалым темели, унудалым нередә гөбеемиз кесилди... Хеп бурайы йаклашэр бир тема, ангысыны Тодур пек философчасына ачэр „Ийлик хем феналык“—ики чизи бириси бийаз, бириси кара... Сора „Аачлык“, „Женк хем услулук“ (Афганистан) х.б.

Бу Тодурун илк кийады, онун илк четин адымы. Илин йол сана, чоҗуум, ал тербейлери елимиздән, куллан оннары бежерикли!

Николай Вабоглу

ИЧИНДЕКИЛӘР

Окуйжуя 6

1. ИНСАНА ЛӘЗЫМ

- Инсана ләзым... 8
Топраан ежели ми? 9
Ушаклардан айырылма... 10
Соруш 11
Нечин? 12
Бән билерим 14
Сана халкым 15
Сербестлилерә 17
Олун йалпак 19
Екмек ичин сөз 20
Евләр 22
Заманайәрсын, евим! 23
Дам 24
Аф ет 25
Ана гөзлери 27
Карыма 29
Насаатлар 30
Пек сийрек... 31
Ески достум 32
Генчлерә 33
Кой адымы 34
Хавезли ежеллери 35
Сенин бакышын 35
Хава 36
Толу 37

Илкйаз 38

Гүз 39

2. ЕЖЕЛИН АДЫМНАРЫ

Мали 41

• Бакыр 42

Кыймык 43

Афганистан 44

Мемлекет 45

Аачлык 46

Достума 47

Сорушум 48

Ресимжилән булушмам 49

Чизиләр 51

Инанмээрим 53

Баашлэрим пеетими... 54

Сонет 55

Айаз 56

Саургун 57

Күсү 58

Гежә 59

Йазыларын 60

Поэтлара 61

Ана дилим 62

3. БУЖАК ЭТЮДЛАРЫ

Бужаам 64

Конгаз 65

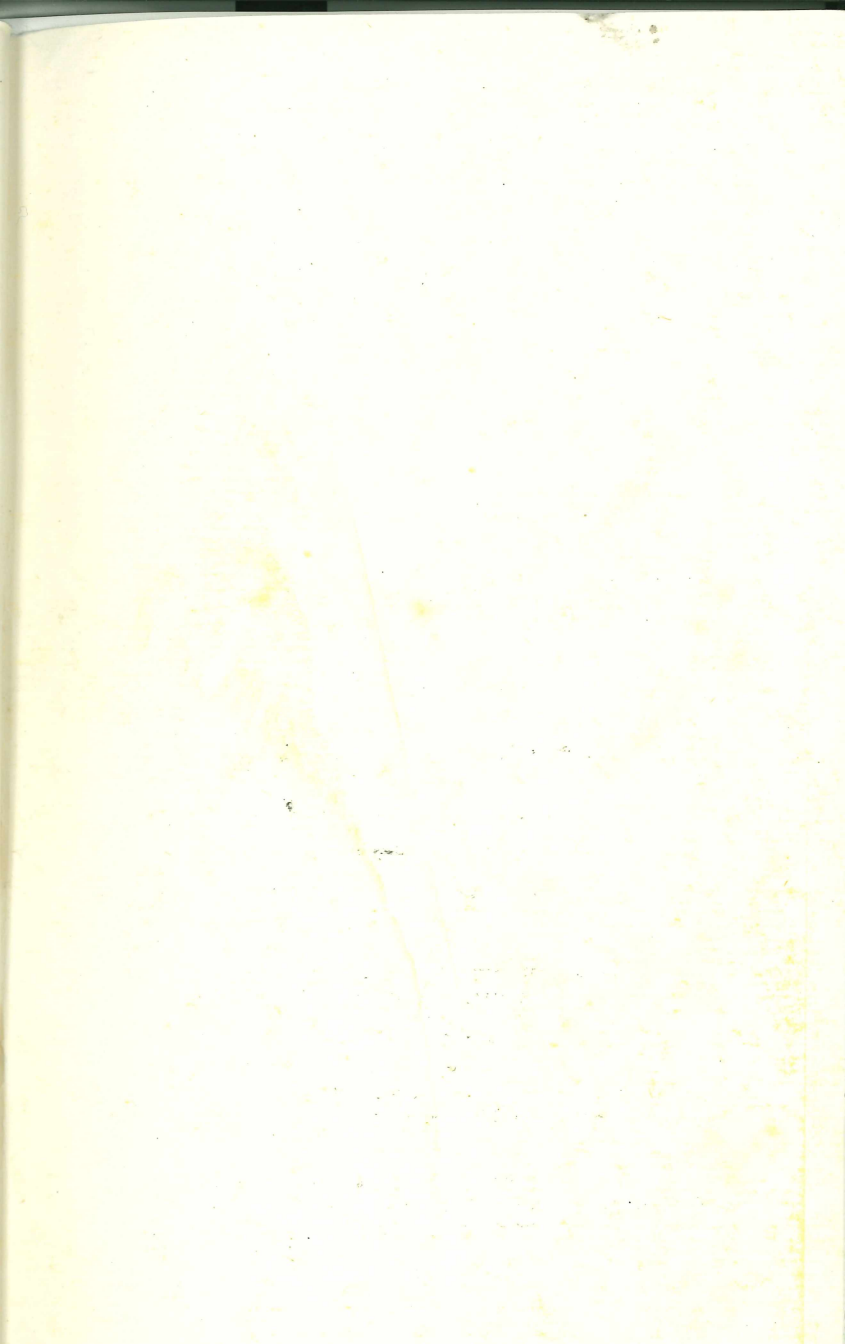
Өнүмдә 66

Пунар 67

Ески чөшмә 68

Шен ойнээр гагоузлар 69

Адетләр 70
Бужак кышы 73
Маанә гиби 74
Даайым 75
Ески мезарлык 76

Цена 35 коп.

ФЕДОР ИВАНОВИЧ ЗАНЕТ
ЗДРАВСТВУЙ, МОЙ ДОМ

Сборник стихов

(на гагаузском языке)

Художник Александр Петрович Хмельницкий
Редактор Д. Танасоглу

Фирма "Дельта"

Кишинев

Главная редакция

Молдавской Советской Энциклопедии
1989

Тираж 3000. Заказ 9067. Цена 35 коп.
Оргеевская типография Госкомиздата МССР
г. Оргеев, ул. Ленина, 9.